

මවු හවුලේ අපට

කසළ කළමනාකරණයෙන් - ජීරිසිදු පරිසරයක්

සෞඛ්‍ය ප්‍රවර්ධන කාර්යාංශය
සෞඛ්‍ය අමාත්‍යාංශය

**මවු හවුලේ අපට
කසළ කළමනාකරණයෙන් - පිරිසිදු පරිසරයක්**

සෞඛ්‍ය ප්‍රවර්ධන කාර්යාංශය

සෞඛ්‍ය අමාත්‍යාංශය

2020

පටුන

පිටුව

1. කසළ වර්ගීකරණය සහ එහි වැදගත්කම	3
2. කසළ කළමනාකරණය	6
3. කසළ කළමනාකරණයෙහි වැදගත්කම	10
4. මවු හවුලේ අප නිවැරදි ලෙස කසළ කළමනාකරණය කර ගන්නේ කෙසේද ?	12

I. කසළ වර්ගීකරණය සහ එහි වැදගත්කම

කසළ යනු

- අප විසින් පරිභෝජනයෙන් පසු, අපට අනවශ්‍ය හෝ භාවිතයට ගත නොහැකි හිසා ඉවත දමන දෙයයි.
- දිනපතා අප අතින් සැලකිය යුතු කසළ ප්‍රමාණයක් පරිසරයට මුදා හැරේ.
- ගෘහස්ථව, වාණිජමය, කාර්මික ආදී අංශවලින් පරිසරයට කසළ එක් වේ.
- කසළ සහ, ද්‍රව සහ වායුමය ලෙස වර්ග කළ හැකිය.

කසළ ජනනය වන්නේද අප අතින්මය.

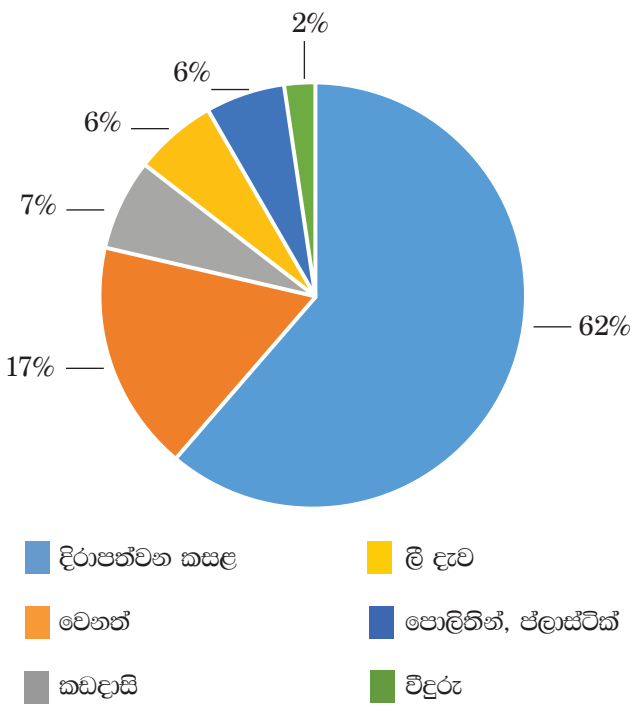
කසළ විධිමත්ව කළමනාකරණය කිරීමේ වගකීම ද අනෙකෙකු නොව අප සතුවම පවතී.

අවට පරිසරය පිරිසිදුව නඩා ගැනීම සඳහා අවශ්‍ය විධිමත් කසළ කළමනාකරණය සඳහා මවු හවුලේ සාමාජික සාමාජිකාවන් ලෙස අපට වැඩි වගකීමක් ඇත.

- දිනපතා මෙට්‍රික් ටොන් 9000 කට වඩා අපද්‍රව්‍ය ප්‍රමාණයක් ශ්‍රී ලංකාව තුළ ජනනය වේ.
- ඒ අතර 60% ක් පමණ දිරාපත් වන කසළ වේ.
- ඉතිරි 40% නොදිරන කසළ වේ.
- එම ඉතිරිය අතර 6% පමණ ප්ලාස්ටික් සහ පොලිතින් වේ. දිනකට ප්ලාස්ටික් / පොලිතින් මෙට්‍රික් ටොන් 400 පමණ පරිසරයට එකතුවේ.
- මේ අතර පරිසරයට සහ ජීවීන්ට හානිකර බැටරි, ඉලෙක්ට්‍රොනික අපද්‍රව්‍ය, සායනික සහ රසායන ද්‍රව්‍ය වැනි කසළ වර්ග ද ඇත.
- දිනපතා පුද්ගලයෙකු විසින් කි.ග්‍රෑම් 0.5 - 1 ත් අතර කසළ ප්‍රමාණයක් බැහැර කරනු ලබන අතර, එයින් ද අඩක් පමණක් එකතු කරගෙන යනු ලැබේ.

ශ්‍රී ලංකාවේ කසළ සංයුතිය

සමහර කසළ වර්ග ඉක්මණින් දිරිපත්වන අතර සමහර කසළ එසේ සිදු නොවේ. එම නොදිරින කසළ මගින් අහිතකර ප්‍රතිඵල රැසක් අත් වේ.

- ජනාවාස අපවිත්‍ර වීම.
- ජල සම්පත දූෂණය වීම.
- ස්වභාවික පරිසර පද්ධතියට හානි සිදුවීම.
- විෂ සහිත අපද්‍රව්‍ය නිසා සෞඛ්‍යමය ගැටළු ඇතිවීම.
- මීයන්, මදුරුවන්, මැස්සන්, දඩාවතේ යන සුනඛයන් වැනි සතුන් මගින් රෝග බෝවීම.
- වෙරළාශ්‍රිත කලපු ප්‍රදේශ අපවිත්‍ර වීම.

නිවසෙන් ඉවතලන කසළ අපද්‍රව්‍ය

- ◆ ආහාර අපද්‍රව්‍ය - පිසින සහ නොපිසින ලද
- ◆ කඩදාසි, කාඩ්බෝඩ්, පත්තර
- ◆ රෙදි - ඇඳුම්, ඇඳ රෙදි, දොර ජනෙල් රෙදි
- ◆ විදුරු - බෝතල්
- ◆ ලෝහ, ලී
- ◆ ප්ලාස්ටික් - බෝතල් සහ ඇසුරුම්
- ◆ කැඩුණු සපත්තු, මළු
- ◆ බල්බ සහ පරිගණක උපාංග ආදී ඉලෙක්ට්‍රොනික් අපද්‍රව්‍ය
- ◆ කල් ඉකුත් වූ ඖෂධ, කෘමිනාශක වැනි රසායනික ද්‍රව්‍ය

බොහෝ දෙනෙක් කසළ යනු, වටිනාකමක් නැති අපද්‍රව්‍ය ලෙස සලකති. නමුත් ඒවා නිසි ලෙස කළමනාකරණය කිරීමෙන්. නැවත ප්‍රයෝජනයට ගත හැකි, වටිනාකමක් සහිත නව නිපැයුමක් ලෙස සකසා ගත හැකිය.

බැහැර කරනු ලබන කසළ අවම කර ගැනීමට මවු හවුලේ අපේ ප්‍රතිපත්තිය කෙසේ විය යුතුද?

- කසළ නිපදවීම අවම කර ගැනීම.
- වගකීම් සහගතව කසළ බැහැර කිරීම.
- නිවැරදිව කසළ වර්ගීකරණය. (දිරින සහ නොදිරින කසළ ලෙස)
- ප්ලාස්ටික් සහ පොලිතින් භාවිතය අවම කිරීම.

2. කසළ කළමනාකරණය

කසළ කළමනාකරණය සඳහා 3 R ප්‍රතිපත්තිය පිළිපදිමු.

Reduce

අවම කිරීම සහ වැළැක්වීම

Re-use

ප්‍රතිභාවිතය - නැවත නැවත භාවිතය

Recycle

ප්‍රතිචක්‍රීකරණය

කසළ ජනනය අවම කිරීම (Reduce)

කසළ කළමනාකරණයේ වඩාත්ම පිළිගත් ක්‍රමවේදයයි.

කසළ ජනන ප්‍රභව පරිහෝජනය අවම කිරීම මගින් ඉවතලන දෑ අවම කිරීම මෙහි ප්‍රධාන පියවර වේ. ඒ සඳහා

- කල් පවතින, නිෂ්පාදිත තත්ත්වය ඉහළ භාණ්ඩ මිලදී ගනිමු.
- අවම ඇසුරුම් ප්‍රමාණයක් සහිත භාණ්ඩ මිලදී ගනිමු.
- කුඩා ඇසුරුම් කිහිපයක් වෙනුවට විශාල ඇසුරුමක් සහිත භාණ්ඩ මිලදී ගැනීමෙන්, ඉවතලීමට සිදුවන දැවෙන ප්‍රමාණය අවම කර ගනිමු.
- ප්ලාස්ටික් ඇසුරුම් රහිතව මිලට ගත හැකි ආහාර (අර්තාපල්, ලොකු ලෂු, රතුළෂු, සුදුළෂු වැනි) මිලට ගනිමු.
- එළවළු, පලතුරු සහ අනෙකුත් ද්‍රව්‍ය මිලදී ගැනීමේදී අවශ්‍ය ප්‍රමාණය පමණක් මිලදී ගැනීම මගින් ඒවා හරක් වී/ කල් ඉකුත් වී අපතේ යාම වලක්වා ගනිමු.
- වෙළඳ පොලට යාමේදී මල්ලක්/ කුඩයක් ගෙදරින් ගෙනයාම මගින් සිලි සිලි මළ ගෙදර ගෙන ඒම වලකා ගනිමු.
- භාණ්ඩ ප්‍රවර්ධනය සඳහා නොමිලේ ලබාදෙන අනවශ්‍ය ප්ලාස්ටික් හෝ වෙනත් භාණ්ඩ නොගනිමු.

ප්‍රතිභාවිතය - නැවත නැවත භාවිතය (Re-use)

මෙය මුදල් ඉතිරි කර ගත හැකි අරපිරිමැසුම්දායි ක්‍රමයකි.

මේ සඳහා

- භාණ්ඩ අලුත්වැඩියා කර නැවත භාවිතයට පෙළඹෙමු.
- වරක් පරිහරණය කර අවසන් වූ භාණ්ඩ, අවශ්‍යතාව අති තවත් කෙනෙකුට ලබාදෙමු.
- සෞඛ්‍ය ආරක්ෂිත ලෙස නැවත පිරවිය හැකි බෝතල් වැනි දේ නැවත පිරවීම සඳහා ලබාදෙමු.

භාණ්ඩ නැවත නැවත භාවිතා කළ හැකි අවස්ථා :

- භාවිතා කළ රෙදි, තුවා ආදිය වෙනත් පිරිසිදු කිරීමේ කාර්යයන් සඳහා නැවත භාවිතය
- බෝතල්, පෙට්ටි ආදිය නැවත භාවිතය
- පරණ සඟරා, පොත් පත් ආදිය අවශ්‍ය කෙනෙකුට ලබාදීම

- හිස් වූ භාජන, ඉතිරි වූ ආහාර ද්‍රව්‍ය රඳවා තැබීමට යොදා ගැනීම
- භාජන විවිත්‍ර ලෙස වර්ණවත් කර නැවත භාවිතය
- ප්ලාස්ටික් බෝතල් ආදිය යොදා ගනිමින් විවිධ උපකරණ, අත්කම් සැකසීම

ප්‍රතිචක්‍රීකරණය (Recycle)

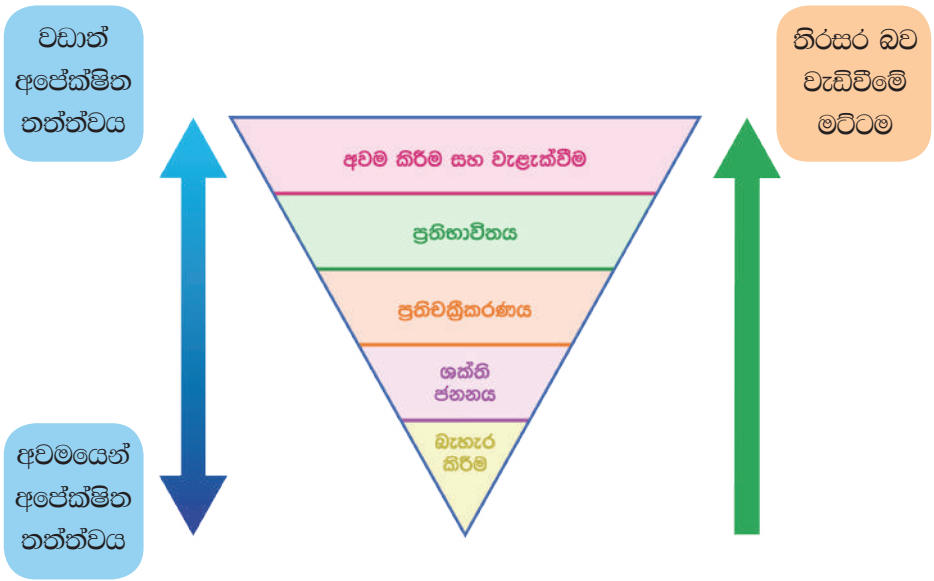
- විදුරු, ලෝහ, ප්ලාස්ටික්, කඩදාසි වැනි ද්‍රව්‍ය ප්‍රතිචක්‍රීකරණය සඳහා යොමු කළ හැකිය.
- භාණ්ඩ තොරා ගැනීමේදී ප්‍රතිචක්‍රීකරණය කරන ලද භාණ්ඩ සඳහා ප්‍රමුඛතාවය ලබාදෙමු.
- ප්‍රතිචක්‍රීකරණය මගින් පාරිසරික, ආර්ථික සහ සමාජීය වශයෙන් වාසි රැසක් ලැබේ.
- ශ්‍රී ලංකාව තුළ ප්‍රතිචක්‍රීකරණය පහත පරිදි සිදුවේ.

◆ කඩදාසි	-	42%
◆ ප්ලාස්ටික් වැනි බීම බෝතල්	-	40%
◆ ඇලුමිනියම් බීම/ බියර් කෑන්	-	55%
◆ වානේ ඇසුරුම්	-	57%
◆ ප්‍රධාන උපකරණ	-	52%

- දෛනික ජීවිතයේ ප්‍රතිචක්‍රීකරණය භාවිතා කළ හැකි අවස්ථා :
 - ◆ අත්කම්, සුභ පැතුම්පත් වැනි දෑ නිර්මාණය කිරීමට ප්‍රතිචක්‍රීකරණය කරන ලද කඩදාසි භාවිතය
 - ◆ නැවත ආරෝපනය කළ හැකි බැටරි භාවිතය
 - ◆ ප්ලාස්ටික් බෝතල් ප්‍රතිචක්‍රීකරණය කිරීමෙන් පිරිසිදු කිරීමේ බුරුසු ආදිය නිපදවීම

කසළ කළමනාකරණයෙහි මූලධර්මය

3. කසළ කළමනාකරණයෙහි වැදගත්කම

කසළ කළමනාකරණයේ වඩාත්ම හොඳ ක්‍රමවේදය නම් කසළ ජනනය වන අවස්ථාවේදීම එය අවම කිරීමය.

කසළ ජනනය අවම කර ගැනීමෙන් අපට අත් වන වාසි

- ස්වභාවික සම්පත් රැක දේ.
 - ◆ කසළ ජනනය වන්නේ අප විසින් එය ඉවතලන අවස්ථාවේදීම පමණක් නොවේ.
 - ◆ යම් ද්‍රව්‍යයක නිෂ්පාදන අවස්ථාවේදී, අමුද්‍රව්‍ය රැස් කිරීමේදී, ප්‍රවාහනයේදී සහ බහාලුම් ගත කිරීමේදී යන සෑම අවස්ථාවකදීම කසළ ජනනය වේ.
 - ◆ නැවත නැවත භාවිතයෙන් සහ අවම අමුද්‍රව්‍ය ප්‍රමාණයක් යොදාගෙන භාණ්ඩ නිපදවීමෙන් කසළ ජනනය අවම කර ගත හැකිය.
- කසළ නිසා ඇතිවන පරිසරයේ විෂ සහිත බව අඩුවේ.
 - ◆ නිෂ්පාදනයේදී අවම භානිකර ද්‍රව්‍යය යොදා ගැනීමෙන් කසළ මගින් සිදුවන හානිය අවම වේ.
- වියදම අඩුවේ.
 - ◆ කසළ කළමනාකරණය සඳහා වැය කළ යුතු පිරිවැය අඩුවේ.

කසළ බැහැර කරනු ලබන අප සියළු දෙනා විසින් නිවැරදිව කසළ කළමනාකරණය සඳහා මතක තබා ගත යුතු කරුණු :

- අපද්‍රව්‍ය ලෙස බැහැර කලයුත්තේ කිසිදු ප්‍රයෝජනයක් ගත නොහැකි ද්‍රව්‍ය පමණි. අනෙක් සියලු දේ සම්පතක් ලෙස භාවිතා කරමු.
- කසළ සඳහා වටිනාකමක් ලබාදිය හැකි ලෙස නැවත නැවත භාවිතයට ගත හැකි හෝ ප්‍රතිචක්‍රීකරණය කරන ලද භාණ්ඩ මිලදී ගැනීමට ප්‍රමුඛතාවය ලබාදෙමු.
- කසළ සමඟ බැඳුණු ගැටළු සහ අවදානම් තත්ත්වයන් අවම කර ගැනීමට පියවර ගනිමු.
- පරිසර දූෂණය අවම වන සේ කසළ බැහැර කිරීමට වග බලා ගනිමු.

නිවැරදි ලෙස කසළ බැහැර නොකිරීමෙන් ඇති වන අහිතකර ප්‍රතිඵල

- ජල මූලාශ්‍ර, වන සංරක්ෂණ ප්‍රදේශ, තෙත් බිම්, පහත් බිම් සහ මග දෙපස කසළ බැහැර කිරීමෙන් පාරිසරික ගැටළු ඇති වේ.
- මදුරුවන්, මැස්සන්, අයාලේ යන සුනඛයන් කසළ ආශ්‍රිතව ගැවසීමෙන් ඩිංගු, පාවහය, ජලහීනිකාව වැනි සෞඛ්‍ය ගැටළු ඇති විය හැකිය.
- පොලිතින්, ප්ලාස්ටික් පිලිස්සීම මගින් නිපදවෙන ඩයොක්සින්, ෆියුරාන් වැනි විෂ වායු නිසා පිලිකා, ස්නායු රෝග වැනි රෝගාබාධ ඇති වේ.
- කසළ පිලිස්සීමෙන් සහ තැන තැන එක් රැස්කිරීමෙන් ඇති වන දුගඳ නිසා වායු දූෂණය ඇති වේ.
- මතුපිට සහ භූගත ජල ප්‍රභව දූෂණය වේ.
- පාරිසරික සුන්දරත්වයට හානි සිදු වේ.

4. මවු හවුලේ අප නිවැරදි ලෙස කසළ කළමනාකරණය කර ගන්නේ කෙසේද ?

දිරාපත්වන කසළ

- ගෙදර දොර එක් රැස් වන දිරාපත්වන කසළ, කොම්පෝස්ට් නිපදවීම සඳහා යොදා ගත හැකිය.
- එසේ නිපදවා ගන්නා කොම්පෝස්ට් පොහොර ගෙවතු වගාව සඳහා යොදා ගත හැකිය.

නොදිරන කසළ

- නොදිරන කසළ වන ප්ලාස්ටික්, පොලිතින්, ලෝහ සහ වානේ, විදුරු වැනි කසළ වෙත වෙනම වර්ගීකරණය කිරීම සඳහා ප්‍රදේශයේ ජනතාව පෙළඹවීම කළ හැකිය.
- මෙසේ වෙන් කර ගත් කසළ පළාත් පාලන ආයතනය සහ සම්බන්ධවීමෙන් අදාළ ස්ථානවලට ප්‍රතිචක්‍රීකරණය සඳහා යැවීම සිදු කළ හැකිය.
- ප්ලාස්ටික් සහ පොලිතින් පිලිස්සීම කිසිලෙසක නොකිරීමට ජනතාව දැනුවත් කළ යුතුය. මෙය 2017 අංක 2034/36 දරන අති විශේෂ ගැසට් පත්‍රය මගින් නීතියෙන් තහනම් කර ඇත.

ජාතික මට්ටමින් කසළ වර්ගීකරණය සඳහා වර්ණ කේත ක්‍රමයක් හඳුන්වා දී ඇත.

කොළ පාට	කාබනික අපද්‍රව්‍ය
නිල් පාට	කඩදාසි අපද්‍රව්‍ය
රතු පාට	විදුරු, බෝකල්
දුඹුරු පාට	ලෝහ, පොල්කටු
හැඹිලි පාට	ප්ලාස්ටික්, පොලිතින්

මවු හවුලේ අපට ද, හැකි අයුරින් මෙසේ කසළ ජනනය වන අවස්ථාවේදීම වර්ගීකරණය කර ගැනීමට ජනතාව දිරිමත් කළ හැකිය.

කසළ අපද්‍රව්‍ය විධිමත් පරිදි ප්‍රවාහනය සඳහා අදාල පළාත් පාලන ආයතනය සමග නිසි සම්බන්ධීකරණය කර ගැනීමට මවු හවුලේ එක් සාමාජිකයකු පත් කරගැනීම වඩාත් ඵලදායී වනු ඇත.

අපද්‍රව්‍ය කළමනාකරණය පිළිබඳ තාක්ෂණික තොරතුරු, නීතිමය උපදෙස් ලබා ගැනීමට දිස්ත්‍රික්කයේ ඇති මධ්‍යම පරිසර අධිකාරියේ කාර්යාලය සමග සම්බන්ධ විය හැකිය.

මවු හවුල මගින් කසළ කළමනාකරණය නිසි පරිදි පවත්වා ගැනීමට අදාල පියවර

- නිවැරදි කසළ කළමනාකරණ සැලසුමක් සාදා ගනිමු.
- කසළ ජනනය වන අංශ පිළිබඳව අවබෝධයක් ලබා ගනිමු.
- කණ්ඩායමක් ලෙස ළඟා විය හැකි අරමුණු සකසා ගනිමු.
- හානිකර කසළ කළමනාකරණය සඳහා සැලසුමක් සාදා ගනිමු.
- පළාත් පාලන ආයතනය සමග මනා සම්බන්ධතාවයක් ඇති කර ගැනීමෙන් නිවැරදිව කසළ බැහැර කිරීමට වගබලා ගනිමු.

**නිවැරදි කසළ කළමනාකරණයෙන්
සුරක්ෂිත, පිරිසිදු පරිසරයක් ඇතිකරගැනීම
මවු හවුලේ අපගේ අරමුණ වේ**

මූලාශ්‍රයන් :

Solid Waste Reduction – Service Delivery Training Module, Ministry of Local Government and Provincial Councils.

National Solid Waste Management Programme in Sri Lanka - Central Environment Authority.

Status of waste management in Sri Lanka – [elf.lk/status-waste-management-sri lanka](http://elf.lk/status-waste-management-sri-lanka).

Teacher’s Guide – How to manage waste sustainability, The GEF Small Grants Programme, UNDP.

The Consumer’s Handbook for Reducing Solid Waste - EPA 530 –K -96-003, September 1996.

භාක්ෂණික උපදෙස් :

සුපීචා ප්‍රනාන්දු මිය - සහකාර අධ්‍යක්ෂ, පරිසර දූෂණ පාලන සහ රසායනික කළමනාකරණ අංශය, පරිසර සහ වනජීවී කළමනාකරණ අමාත්‍යාංශය.

මාර්ගෝපදේශකත්වය :

වෛද්‍ය පාලිත කරුණාපේම - ප්‍රජා වෛද්‍ය විශේෂඥ, අධ්‍යක්ෂ, සෞඛ්‍ය ප්‍රවර්ධන කාර්යාංශය.

සංස්කරණය :

වෛද්‍ය සුපුන් විජේසිංහ - ප්‍රජා වෛද්‍ය විශේෂඥ, සෞඛ්‍ය ප්‍රවර්ධන කාර්යාංශය.

වෛද්‍ය සංජීවනි කරුණාරත්න - වෛද්‍ය නිලධාරී, සෞඛ්‍ය ප්‍රවර්ධන කාර්යාංශය.

වෛද්‍ය චන්ද්‍රිමා විතාන - වෛද්‍ය නිලධාරී, සෞඛ්‍ය ප්‍රවර්ධන කාර්යාංශය.

සම්බන්ධීකරණය - ජී. එන්. කේ. දිල්ලරක්ෂි, සෞඛ්‍ය ප්‍රවර්ධන කාර්යාංශය.

යතුරු ලියනය - නිල්මිණි පුෂ්පකාන්ති, සෞඛ්‍ය ප්‍රවර්ධන කාර්යාංශය.

පිට කවරය සහ ග්‍රැෆික් නිර්මාණය - ධනුෂ්ක හසරංග, සෞඛ්‍ය ප්‍රවර්ධන කාර්යාංශය.

මුද්‍රණය - ලේසර්ග්‍රැෆික් (පුද්ගලික) සමාගම.

ISBN 978-955-1829-30-8

9 789551 829308